

Секція 2

СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

УДК 342. 81

Олександр Сергійович БАКУМОВ,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4003-1974>

ПРИНЦИП ТАЄМНОГО ГОЛОСУВАННЯ В АСПЕКТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ВИБОРЧИМИ ПРАВАМИ

Принцип таємного голосування є інституційним принципом виборчого права. Він закріплюється в актах національного законодавства, а також, визнається одним з міжнародних стандартів в сфері виборчого права. Крім того, принцип таємного голосування виступає одним із механізмів забезпечення вільних та чесних виборів. Зокрема, Венеційська комісія вважає: «Право виборців на таємне голосування як один з аспектів свободи виборців не повинно жодним чином обмежуватися або порушуватися» (4, с. 193). З огляду на зазначене актуалізується необхідність дослідження принципу таємного голосування в аспекті зловживання виборчими правами, з метою виявлення проблемних питань та їх усунення шляхом вдосконалення національного законодавства для забезпечення реалізації й захисту таємного голосування, вільних та чесних виборів зокрема.

Щодо питання, що ж слід розуміти під зловживанням правом стосовно форм безпосередньої демократії, то в науковій літературі акцентує увагу на таких моментах, як «спрямованість на здійснення намірів, що суперечать ідеї конституційного правопорядку» (6, с. 33), «здійснення права в протиріччі з його призначенням» (7, с. 39), «використання права з винятковою метою завдати іншому шкоду» (8, с. 115). Як наголошував В. П. Грибанов, глибокий знавець цієї проблематики, під зловживанням правом слід розуміти «використання уповноваженою особою недозволених форм поведінки в межах дозволеної йому законом загального типу поведінки» (5, с. 55).

Як видається, дії суб'єктів виборчих правовідносин, що здійснюються в межах наданих їм прав, але з порушенням їх меж, правомірно охарактеризувати як зловживання виборчими правами. Основна його специфіка полягає в тому, що дії порушника формально

спираються на належне йому право, однак при конкретній його реалізації вони набувають такої форми і характеру, що призводить до порушення прав та охоронюваних законом інтересів інших осіб. Таким чином, терміном «зловживання виборчими правами» можна позначити застосування формально не заборонених чинним законодавством методів і практик, що порушують вільне волевиявлення громадян на користь одного з кандидатів або перешкоджають його здійсненню. Отже, про зловживання виборчим правом можна вести мову лише тоді, коли: а) в особи є відповідне право; б) воно здійснюється виключно з наміром заподіяти шкоду іншій особі або перешкодити вільному волевиявленню громадян; в) віднесення до зловживання правами не застосовується, якщо закон містить норми, прямо розраховані на подібні ситуації.

Слід зауважити, що в переважних випадках межа між зловживанням правом і правопорушенням є надзвичайно тонкою і рухомою. Як справедливо зауважив І. В. Советніков, «більшість діянь, сьогодні заборонених законом, колись були зловживаннями правом. Сьогоднішні зловживання – завтрашні правопорушення, які повинні бути в майбутньому заборонені в законі» (9, с. 45).

З цієї точки зору з огляду на неоднозначність положень законодавства та відсутність судової практики актуалізується питання про те, які саме дії та з боку яких саме суб'єктів є порушенням принципу таємного голосування. Загальноприйнятою є думка, що зміст цього принципу означає заборону контролю за волевиявленням виборців. Зокрема, національне виборче законодавство розкриває значення таємного голосування як заборону контролю за волевиявленням виборців (ст. 7 Закону України «Про вибори Президента України», ст. 7 Закону України «Про вибори народних депутатів України» та ст. 7 Закону України «Про місцеві вибори»). Однак, Закон України «Про вибори Президента України» та Закон України «Про місцеві вибори» додатково закріплюють заборону фотографування, відеофіксації в будь-який спосіб результатів волевиявлення виборців в кабіні для таємного голосування, а також демонстрацію виборцем результатів волевиявлення у приміщенні для голосування і визначають вказані дії порушенням таємниці голосування.

Порушення таємниці голосування є злочином, передбаченим статтею 159 Кримінального кодексу України, яка з одного боку, за загальноприйнятим розумінням виключає з кола суб'єктів злочину самого виборця, а з іншого в сукупності із зазначеними положеннями Закону України «Про вибори Президента України» та Закону України «Про місцеві вибори» допускає й інше тлумачення, яке передбачає покарання і для самого виборця (в той же час Закон України «Про вибори народних депутатів України» таких положень не містить). Також, залишається відкритим питання про те, що відповідно до ст. 159 Кримінального кодексу порушенням таємниці голосування вважається

дія, яка виявилася у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, тобто, чи буде в цьому випадку злочином сама дія фотографування або відеофіксації за умови збереження відповідних відомостей в таємниці. Крім того, залишаються не врегульованими й інші можливі варіанти поведінки виборця щодо розголошення результатів свого волевиявлення.

Отже, подібні неточності в законодавстві й відкриті питання залишають місце для зловживань виборчими правами, що як наслідок призводять до порушень таємниці голосування та свободи волевиявлення, зокрема. Тому, сьогодні в аспекті принципу таємного голосування існує необхідність проведення чіткої межі між зловживанням правом і правопорушенням, а саме: закріпити в національному виборчому законодавстві принцип таємного голосування не тільки як право виборця, спрямоване на захист його виборчих прав та законних інтересів, але і як його обов'язок, спрямований на захист суспільних інтересів, а також, потрібно внести зміни до ст. 159 Кримінального кодексу, конкретизувавши склад передбаченого злочину.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про вибори Президента України» від 05. 03. 1999 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>
2. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17. 11. 2011 URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
3. Закон України «Про місцеві вибори» від 14. 07. 2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
4. Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та Пояснювальна доповідь (CDL-AD(2002)23rev) // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії: в 2 ч.: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 3-тє, випр. і доповн. – Ч. 1. – К.: Логос, 2016. – С. 143–176
5. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. – М.: Статут, 2001. – 411 с.
6. Крусс В. И. Злоупотребление правом: учеб. пособие. – М.: Норма, 2010. – 176 с.
7. Малиновский А. А. Злоупотребление правом. – М.: МЗ-Пресс, 2002. – 128 с.
8. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Статут, 2009. – 351 с.
9. Советников И. В. Злоупотребления правом в избирательном процессе. – М.: ЧеРо, 2010. – 124 с.